

Magyar Választáskutatási Program
„Részvétel és képviselet...” kutatás

Szabó Andrea (MTA PTI):

**A politika iránti érdeklődés a felnőttek és a fiatalok körében
Az Ifjúság kutatási sorozat és a DKMKA MVP 2010-es tavaszi
kutatási eredményeinek összehasonlítása**

Módszertani tanulmányok és kutatási jelentések

2011. március

Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány
„A politikai részvétel és képviselet kutatása a demokrácia-kapacitás növelése érdekében”
című, az EGT/Norvég Finanszírozási Mechanizmus program, 0089/NA/2008-3/ÖP-9
referenciaszámú projekt támogatásával

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK.....	2
ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	2
BEVEZETÉS.....	3
EREDMÉNYEK.....	3
IRODALOM.....	12

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. táblázat. <i>A fiatalok érdeklődése a politika iránt életkori csoportok szerint (1–5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1 = egyáltalán nem érdeklődik, 5 = nagyon érdeklődik)*</i>	5
2. táblázat. <i>A politika iránti érdeklődés mértéke, 2008 (1–5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1 = egyáltalán nem érdeklődik, 5 = nagyon érdeklődik)</i>	6
3. táblázat. <i>A politika iránti érdeklődés mértéke, 2010 (1–5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1 = egyáltalán nem érdeklődik, 5 = nagyon érdeklődik)</i>	7
4. táblázat. <i>A fiatalok politika iránti érdeklődése 28 európai országban, ESS 4. hullám, 2008/2009 4 fokú skála átlaga</i>	8
5. táblázat. <i>A politika iránti érdeklődés 28 európai országban, ESS 4. Hullám, 2008/2009 4 fokú skála átlagai</i>	10
6. táblázat. <i>A politika iránti érdeklődés 28 európai országban, ESS 4. Hullám, 2008/2009 Különböző átlagszámítások</i>	11

Bevezetés

Az elmúlt évtizedben három nagymintás, 8000 fős, 15–29 éves fiatalra reprezentatív ifjúsági kutatás készült Magyarországon a Magyar Köztársaság Kormányának támogatásával. Az *Ifjúság2000*, az *Ifjúság2004*, valamint az *Ifjúság2008* vizsgálatok mindegyike vizsgálta a magyar fiatalok politikai érdeklődését, politikához való viszonyát, ideológiai kötődését.¹

A Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány Magyar Választáskutatási Program szempontjából fontos azon kutatási eredmények bemutatása, valamint a különböző társadalomtudományi kutatói műhelyekben folyó munkálatok jelzése, amelyek elősegíthetik a Program szélesebb szakmai disszeminációját, a jövőbeli kutatási irányok kijelölését, valamint az esetleges szakmai együttműködések irányainak orientációját. Az alábbiakban röviden bemutatjuk az Ifjúság vizsgálatok legfontosabb eredményeit, jelezve és javasolva, hogy a Magyar Választáskutatási Program 2011–2015-ös kutatási programja külön is szánjon kutatási alprogramokat a fiatal generációk demokrácia deficitjét jelző politikai magatartását alapos, mély és szisztematikus feltárására. Az adatokat összevetjük a Magyar Választáskutatási Program 2010-es országgyűlési választásokat megelőző időszakban készített országosan reprezentatív lakossági mintájának eredményeivel.²

Eredmények

Az elmúlt két évtizedben készült magyarországi ifjúságszociológiai kutatások egyöntetűen mutattak rá, hogy a fiatal korcsoportok politikai érdeklődése és aktivitása meglehetősen csekély. Az *Ifjúság* sorozat 2000-ben készített kutatási jelentése alátámasztotta ezt a vélekedést, mert jelezte, hogy 10 évvel a rendszerváltozást követően a 15–29 évesek kevesebb mint felét érdekelte valamennyire a politika, vagyis 55 százalékuk érdeklődését egyáltalán nem vagy legfeljebb csak elenyésző mértékben keltette fel a közélet kérdésköre (Laki–Szabó–Bauer 2001, 53). Korábbi elemzéseinkben ily módon azt is rögzítettük, hogy a politikai kérdések elutasítása egyáltalán nem a 2000-es évek fejleménye (Gazsó–Szabó 2001; 2002, 249.) Egy 1992-ben készített ifjúsági adatfelvételből például kitűnt, hogy a különböző

¹ Az Ifjúság vizsgálatok részletes eredményeiről lásd Laki–Bauer–Szabó 2001; Bauer–Szabó 2005, Bauer–Szabó 2009, Szabó–Kern 2011.

² A DKMKA Magyar Választáskutatási Program (MVP) Részvétel és képviselő projekt keretében 2010. március–április folyamán 1500 fős reprezentatív személyes kérdőíves vizsgálatot készített az Ipsos és Medián bevonásával. Az adatgyűjtés EGT/Norvég Finanszírozási Mechanizmus program, 0089/NA/2008-3/ÖP-9 referenciaszámú projektjének keretén belül történt.

tevékenységek közül a fiatalok érdeklődése épp a politika iránt a legcsekélyebb (Stumpf 1995, 112), de Szabó Ildikó korábban, a nyolcvanas években készített vizsgálata is előre jelezték, e folyamat beindulását. Vagyis a politikától való elfordulás nem a rendszerváltozás után következett be, így az alap kérdésfeltevést úgy módosíthatnánk, hogy volt-e a rendszerváltozás után egyáltalán olyan időszak, amikor a fiatalok a politika felé fordultak. Vizsgálataink szerint a válasz egyértelműen nem.

A 2004-ben készített második ifjúsági felvétel még a négy évvel korábbiakhoz képest is alacsonyabb politikai érdeklődési intenzitást rögzített annak ellenére (vagy éppen pont azért), hogy a 2002-es választási kampány mind a mai napig a legélesebb politikai harcot, küzdelmet hozta, s amelynek hatása egészen az életvilág szintjéig ért el (Bauer–Szabó 2005, 92). A kampányt követően meg is fogalmazódott elsősorban az e téren laikus közvéleményben, hogy a fiatalok a korábbiakhoz képest jóval nagyobb arányban kapcsolódtak be a kampánytevékenységekbe, látványosan nőtt a választási rendezvényeken, az utcai participációkon az ifjú generációk aktivitása. Ez azonban pusztán ökológiai tévkövetkeztetésnek, a hírértéken szerveződő média által felnagyított mikrojelenségnek bizonyult. Minden látszat ellenére sem változott lényegesen az ifjúsági csoportok közéleti aktivitása.

Szintén közkeletű volt az a hipotézis, mely azt vélelmezte, hogy a 2006-os országgyűlési választásokat követően, különösen 2006 őszén, és az azt követő nemzeti ünnepeken megjelenő erős utcai mobilizáció megváltoztathatta a fiatalok politikához való viszonyát (ha más nem a buli, a hecc miatt). A politikai történések (2008. március 9-i népszavazás, kormányfőváltás, kormányválság), illetve a 2008-ban kitört gazdasági világválság esetleg mégiscsak a közügyek felé orientálhatták a 15–29 éveseket.

Ez azonban ugyanúgy megalapozatlan feltevésnek bizonyult, mint a korábbi évekkal kapcsolatos vélekedés. Generálisan kijelenthetjük, hogy a magyar fiatalok politika iránti érdeklődése – lényegében függetlenül a politikai szituációtól – igen alacsony szinten állt be az elmúlt két évtized során. 2008-ban a kérdezettek 60 százalékát nem, vagy egyáltalán nem érdekelt a politika. Közepes intenzitású érdeklődés mintegy 30, intenzívebb érdeklődés 10 százalék esetében volt regisztrálható. Ez persze azt is jelenti egyben, hogy longitudinálisan sem mutatnak emelkedést az adatok: 2000-ben és 2008-ban egyaránt 2,19 volt a politikai affinitás ötfokú skálán mért átlaga, míg 2004-ben ennél is kevesebb, 2,08.

1. táblázat.

A fiatalok érdeklődése a politika iránt életkori csoportok szerint
(1–5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1 = egyáltalán nem érdeklődik, 5 = nagyon érdeklődik)*

	2000	2004	2008
15–19	1,97	1,87	1,98
20–24	2,25	2,11	2,26
25–29	2,31	2,19	2,31
éves átlag	2,19	2,08	2,19

*18–29 évesek körében az érdeklődési átlag 2008-ban: 2,27.

Az elemzések alapján longitudinálisan a politikai érdeklődés beállt, alapvetően alacsonynak tekinthető szintjéről beszélhetünk. A kérdés most már csak az, hogy komparatív módon mit is jelentenek ezek az adatok. Kéttípusú összehasonlítást végeztünk. Először életkori dimenzió mentén, másodsor pedig nemzetközi viszonylatban.

1. Az egyik nyilvánvaló összehasonlítási alap a felnőtt lakossággal való összevetés (még akkor is, ha tudjuk, hogy a 18 éven felüliek részhalmazát képezik a felnőtt lakosságnak). A Magyar Választáskutatási Program³ keretében a Tárki 2008. február folyamán készített egy a 18 éven felüli magyar állampolgárokra reprezentatív omnibusz vizsgálatot.⁴ Ebben a felnőtt lakosság egészére a politika iránti érdeklődési átlaga 3,04 indexpont volt az 1–5-ig terjedő skálán. Ha leválogatjuk a 18–29 éveseket, és csak a 30 éves vagy annál idősebb lakossághoz viszonyítjuk, az adatok még karakterisztikusabban jelzik a fiatalok és az idősebbek közötti különbséget.⁵

³ A programról részletesen lásd: <http://www.valasztaskutatas.hu> honlapot.

⁴ N = 1029 fő, a vizsgálat személyes megkérdezésen alapul (Tárki Omnibusz 2008. 2. hullám).

⁵ Módszertani szempontból érdekes problémának tűnik, hogy a 2008-ban készített két felvétel a 18–29 évesekre két eltérő érdeklődési átlagot mutat. Miután azonban a két felvétel eltérő időpontban készült, két független mintáról van szó, ráadásul az *Ifjúság2008* esetében jóval magasabb (6530 fő) az érvényes válaszok száma, ezért az összehasonlítás nyilvánvalóan csak részleges lehet.

Az adatok arra is utalnak, hogy a politikai érdeklődés kérdés mennyire érzékeny a kérdéskontextus (sőt aktualitás kontextus) hatásokra. Az MVP-átlagok a megfelelő korcsoportokban valamivel magasabbak voltak 2008-ban, illetve 2010-ben, mint a bemutatott ifjúságkutatási adatok, amiben az esetleges kérdőívhatásokon kívül a népszavazás és a választás közelsége, a kampányhatás is közrejátszhatott.

2. táblázat.

A politika iránti érdeklődés mértéke, 2008

(1–5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1 = egyáltalán nem érdeklődik, 5 = nagyon érdeklődik)

	18–29	30–44	45–59	60+	Minta
5 fokú skála átlaga	2,63	2,99	3,24	3,20	3,04
N (fő)	203	293	265	268	1029

Forrás: Tárki Omnibusz 2008/2.

A fenti adatsorból egyértelműen kitűnik, hogy a politikai érdeklődés ok-okozati összefüggésben áll az életkorral, az élethelyzettel, valamint – hipotézisünk szerint – a politikai szocializációs mechanizmusok működésével. A fiatalok életkorukból, élethelyzetükből fakadóan ab ovo nem nyitottak a közéleti ügyek iránt – miért is lennének azok? –, azonban az elmúlt két évtizedben a politikai rendszer által irányított állami szférában lezajlott változások még inkább az ellen hatottak, hogy a fiatalok nyitottá, aktívvá és politikailag integrálttá váljanak.

Érdekes kérdés, hogy 2008-hoz képest – amikor a Fidesz által kezdeményezett szociális népszavazás volt a legjelentősebb politikai esemény – 2010-ben, az országgyűlési választási kampány időszakában növekedett-e a magyar társadalom, és ezen belül a fiatalok politika iránti érdeklődése. A DKMKA Magyar Választáskutatás Program (MVP) Részvétel és képviselő projekt keretében 2010. március–április folyamán 1500 fős reprezentatív személyes kérdőíves vizsgálatot készített az Ipsos és Medián bevonásával.⁶ A kampány során készített vizsgálat adatainak elsődleges elemzése azt jelzi, hogy az érdeklődési átlagot tekintve nincs érdemi különbség 2008 és 2010 között. Ha azonban az egyes életkori csoportokat vizsgáljuk, arra az érdekes megállapításra juthatunk, hogy épp a 18–29 évesek körében növekedett az érdeklődés, míg a többi korcsoportnál inkább csökkenés regisztrálható két év viszonylatában. Ezt a jelenséget érdemes részletesen is, a kutatási jelentéstől függetlenül elemezni.

⁶ Az adatgyűjtés EGT/Norvég Finanszírozási Mechanizmus program, 0089/NA/2008-3/ÖP-9 referenciaszámú projektjének keretén belül történt.

3. táblázat.

A politika iránti érdeklődés mértéke, 2010

(1–5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1 = egyáltalán nem érdeklődik, 5 = nagyon érdeklődik)

	18–29	30–44	45–59	60+	Minta
2008	2,63	2,99	3,24	3,20	3,04
2010	2,94	2,94	3,11	3,14	3,03
N (fő)*	304	401	373	389	1466

Forrás: Ipsos-Medián, 2010. március–április

*a 2010-es adatfelvétel elemszáma.

2. A nemzetközi összehasonlításhoz az European Social Survey adatbázisát alkalmazzuk. Az adatok azt mutatják, hogy a magyar fiatalok politika iránti érdeklődése nemzetközi összehasonlításban is rendkívül alacsonynak tekinthető. Az ESS 2008/2009-es 4. hullámának elemzése azt mutatja, hogy a magyar tizenévesek messze a 28 ország átlaga alatti érdeklődési aránnyal rendelkeznek,⁷ ami a 20–24 éves korosztály vonatkozásában, érdemben nem emelkedik. A 15–19 évesek a 28 országot tekintve a 21.-ek, a 20–24 évesek pedig a 23.-ok voltak 2008 folyamán. Érdemes megjegyezni, hogy a magyar fiatalok politika iránti érdeklődése a közép-kelet-európai országok fiataljaihoz közelít, és messze áll a fejlett demokratikus hagyományokkal rendelkező, szervesen fejlődő nyugat-európai országokban tapasztaltakétól. Az iskolai, valamint a családi szocializáció hiátusaira utal, hogy a 25–29 évesek körében nem olyan kedvezőtlen az eredmény, a 4 fokú skálán mért 2,25 átlagértékkel a magyar fiatalok az európai átlag közelében, a 15. helyen foglalnak helyet.

⁷ Megjegyzendő, hogy Magyarországról a mintába 16 évesek vagy idősebbek kerültek be, míg az országok többségében az alsó korhatár a betöltött 15 év volt.

4. táblázat.

A fiatalok politika iránti érdeklődése 28 európai országban, ESS 4. hullám, 2008/2009
4 fokú skála átlaga

(1 = egyáltalán nem érdeklődik a politika iránt, 4 = nagyon érdeklődik a politika iránt)

15–19 évesek				20–24 évesek				25–29 évesek			
Hely	Ország	Átlag	N	Hely	Ország	Átlag	N	Hely	ország	Átlag	N
1.	Dánia	2,51	104	1.	Dánia	2,70	76	1.	Dánia	2,91	78
2.	Svéd.	2,39	104	2.	Svájc	2,54	117	2.	Hollandia	2,64	101
3.	Német.	2,34	141	3.	GB	2,49	164	3.	Svéd.	2,56	97
4.	Svájc	2,30	126	4.	Francia.	2,47	144	4.	Német.	2,44	159
5.	Hollandia	2,29	122	5.	Hollandia	2,47	100	5.	Norvégia	2,40	90
6.	GB	2,24	153	6.	Svéd.	2,46	92	6.	Finno.	2,39	137
7.	Finno.	2,23	124	7.	Német.	2,39	163	7.	Francia.	2,38	119
8.	Francia.	2,16	181	8.	Finno.	2,35	120	8.	GB	2,38	181
9.	Oroszo.	2,13	210	9.	Belgium	2,35	126	9.	Svájc	2,32	139
10.	Izrael	2,10	237	10.	Szlovénia	2,32	96	10.	Ciprus	2,32	140
11.	Észto.	2,10	112	11.	Észto.	2,25	133	11.	Belgium	2,29	117
12.	Belgium	2,05	149	12.	Izrael	2,23	258	12.	Észto.	2,28	131
	átlag	1,92	3701	13.	Litvánia	2,18	152	13.	Oroszo.	2,28	218
13.	Norvégia	1,87	106	14.	Lengyelo.	2,16	171	14.	Szlovénia	2,25	123
14.	Spanyolo.	1,81	148		átlag	2,16	4260	15.	Magyar.	2,25	116
15.	Szlovénia	1,78	93	15.	Töröko.	2,16	317	16.	Lengyelo.	2,23	146
16.	Lengyelo.	1,78	141	16.	Ukrajna	2,14	182	17.	Ukrajna	2,23	168
17.	Portug.	1,78	171	17.	Norvégia	2,14	73		átlag	2,21	4253
18.	Töröko.	1,74	279	18.	Oroszo.	2,13	247	18.	Töröko.	2,20	302
19.	Litvánia	1,67	119	19.	Portug.	2,07	150	19.	Izrael	2,18	257
20.	Szlovákia	1,65	61	20.	Szlovákia	2,06	156	20.	Szlovákia	2,16	129
21.	Magyar.	1,63	90	21.	Spanyolo.	2,03	197	21.	Portug.	2,11	128
22.	Románia	1,56	107	22.	Románia	2,00	231	22.	Románia	2,10	170
23.	Ciprus	1,55	87	23.	Magyar.	1,97	128	23.	Litvánia	2,06	125
24.	Ukrajna	1,53	93	24.	Horváto.	1,96	149	24.	Horváto.	2,04	166
25.	Bulgária	1,52	106	25.	Bulgária	1,91	135	25.	Spanyolo.	1,99	224
26.	Görögo.	1,50	127	26.	Ciprus	1,89	83	26.	Bulgária	1,99	131
27.	Horváto.	1,39	59	27.	Görögo.	1,69	165	27.	Görögo.	1,86	184
28.	Cseho.	1,28	151	28.	Cseho.	1,64	134	28.	Cseho.	1,55	177

Forrás: ESS 4. hullám, 2008/2009.

Az összehasonlítást végül elvégeztük minden 15 év felettire és a teljes nemzetközi adatbázisra. A Tárki kutatásában Magyarországon a legaktívabb korosztálynak a 45–59 évesek bizonyultak, ha azonban ugyanezen korosztály politikai érdeklődését nemzetközi összehasonlításban vizsgáljuk, az eredmények e téren is meglehetősen lehangolóak. A magyar ifjúsági társadalomhoz hasonlóan a 45–59 évesek is az alsó harmadban helyezkednek el (21. hely), az átlagos európai érdeklődéstől (2,46) elmaradva (2,37). Az adatokból kitűnik, hogy a magyar középkorúak politikai érdeklődésének mértéke is leginkább a kelet-európai, valamint bizonyos dél-európai országokéhoz hasonló. Elgondolkodtató azonban, hogy a 30–44 évesek,

valamint a 60 éven felüliek esetében még rosszabb a 28 országot tekintve Magyarország helyezése (23. hely).

Az érdeklődési átlagokat vizsgálva kitűnik, hogy nem pusztán magyar jelenség a fiatalok politikai kérdésektől való távolmaradása, távolságtartása. Európában a fiatalok körében a legkisebb a politikai kérdések iránti érdeklődési szint, azonban a mértéket illetően igen jelenetős eltérések mutathatók ki. Hogy csak két példát ragadjunk ki, Dániában például a 15–29 évesek átlagos érdeklődési szintje magasabb, mint bármelyik korosztályra vetítve az európai átlag, de még a svéd fiatalok érdeklődési átlaga esetében is nagyon hasonló a tendencia.

Érdekes továbbá az is, hogy az átlagos érdeklődés szintje hogyan megosztja az egyes országokat. A 15–29 évesek körében az átlag pont kettévágja az országokat, azaz 14 ország van az átlag felett és 14 ország alatta, a 30–44 éveseknél már többen vannak az átlag felett, míg a legidősebbeknél már csak 10 ország található az átlag alatt. Ez nyilvánvalóan azt jelenti, hogy a fiatalokat jobban megosztja, eltávolítja a politika, míg az idősebb generációk valamivel homogénebbek a politika iránti érdeklődés vonatkozásában, ez azonban a legidősebbekre már nem feltétlenül igaz. A fiatalok és a legidősebbek körében egyaránt leírható ugyanaz a jelenség: a politika iránt leginkább érdeklődő és a legkevésbé érdeklődő ország lakosainak átlaga között nagyobb a különbség.

5. táblázat.

A politika iránti érdeklődés 28 európai országban, ESS 4. Hullám, 2008/2009

4 fokú skála átlagai

(1 = egyáltalán nem érdeklődik a politika iránt, 4 = nagyon érdeklődik a politika iránt)

15–29			30–44			45–59			60+		
Hely	Ország	Átlag	Hely	Ország	Átlag	Hely	Ország	Átlag	Hely	Ország	Átlag
1	Dánia	2,69	1	Dánia	2,87	1	Dánia	2,96	1	Dánia	2,97
2	Svédó.	2,47	2	Hollandia	2,64	2	Németo.	2,84	2	Németo.	2,96
3	Hollandia	2,46	3	Németo.	2,62	3	Svédó.	2,76	3	Svájc	2,84
4	Németo.	2,39	4	Svédó.	2,57	4	Hollandia	2,76	4	Svédó.	2,76
5	Svájc	2,38	5	Franciao	2,54	5	Svájc	2,74	5	Hollandia	2,75
6	GB	2,37	6	Svájc	2,52	6	Norvégia	2,65	6	Ukrajna	2,70
7	Finno.	2,33	7	GB	2,50	7	Franciao	2,64	7	GB	2,70
8	Franciao.	2,32	8	Norvégia	2,48	8	Ciprus	2,59	8	Norvégia	2,66
9	Belgium	2,22	9	Finno.	2,46	9	GB	2,57	9	Finno.	2,57
10	Észto.	2,22	10	Oroszo.	2,43	10	Szlovénia	2,53	10	Franciao	2,57
11	Oroszo.	2,18	11	Észto.	2,42	11	Ukrajna	2,52	11	Észto.	2,56
12	Izrael	2,17	12	Szlovénia	2,39	12	Finno.	2,51	12	Szlovénia	2,55
13	Szlovénia	2,13	13	Belgium	2,38	13	Románia	2,50	13	Izrael	2,55
14	Norvégia	2,12	14	Szlovákia	2,36	14	Belgium	2,50	14	Bulgária	2,54
	átlag	2,10	15	Ciprus	2,33	15	Oroszo.	2,49	15	Ciprus	2,53
15	Lengyelo.	2,07		átlag	2,32	16	Izrael	2,48	16	Szlovákia	2,50
16	Ukrajna	2,05	16	Lengyelo.	2,31		átlag	2,46	17	Litvánia	2,49
17	Töröko.	2,04	17	Izrael	2,28	17	Szlovákia	2,44	18	Oroszo.	2,47
18	Szlovákia	2,02	18	Románia	2,27	18	Lengyelo.	2,44		átlag	2,47
19	Ciprus	1,99	19	Ukrajna	2,25	19	Észto.	2,39	19	Belgium	2,38
20	Litvánia	1,99	20	Töröko.	2,22	20	Bulgária	2,38	20	Lengyelo.	2,37
21	Magyaró.	1,98	21	Bulgária	2,21	21	Magyaró.	2,37	21	Görögo.	2,31
22	Portugália	1,97	22	Litvánia	2,17	22	Litvánia	2,25	22	Románia	2,29
23	Spanyolo.	1,96	23	Magyaró.	2,17	23	Görögo.	2,22	23	Magyaró.	2,25
24	Románia	1,94	24	Spanyolo.	2,05	24	Töröko.	2,16	24	Cseho.	2,10
25	Horváto.	1,91	25	Görögo.	2,04	25	Spanyolo.	2,13	25	Horváto.	2,08
26	Bulgária	1,83	26	Portugália	2,03	26	Horváto.	2,08	26	Töröko.	1,94
27	Görögo.	1,70	27	Horváto.	2,02	27	Cseho.	2,01	27	Portugália	1,86
28	Cseho.	1,49	28	Cseho.	1,87	28	Portugália	1,98	28	Spanyolo.	1,78

Forrás: ESS 4. hullám, 2008/2009.

Az ESS eredményei ugyanakkor azt is jelzik, hogy korosztálytól függetlenül a politikai érdeklődés Csehország, Magyarország és a dél-európai államok (Horvátország, Görögország, Spanyolország, Portugália és részben Törökország) körében a legalacsonyabb. E hat, a többi országtól elkülönülő államban, az állampolgárok politikai érdeklődése olyan alacsony, hogy az már szinte kritikusnak tekinthető, és ezekben az országokban felvetődhet a politikai elit vagy a politikai intézményrendszer válságának a problémája is. Érdekes azonban, hogy bizonyos közép-, és kelet-európai országok más mintázatot követnek a politikai érdeklődés vonatkozásában. Az orosz, az észt és a szlovén állampolgárok tekintetben különállnak a többi volt szocialista országtól és inkább a nyugat-európai mintákat követik. Európában a

társadalmi integráció magas fokán a szerves gazdasági, szociális fejlődésen áteső észak-európai (különösen Dánia, Svédország), a Benelux államok, valamint Németország állnak.

6. táblázat.

A politika iránti érdeklődés 28 európai országban, ESS 4. Hullám, 2008/2009
Különböző átlagszámítások

	15–29	30–44	45–59	60+
átlagos érdeklődés feletti országok száma	14(db)	15(db)	16(db)	18(db)
átlaguk	2,32	2,5	2,63	2,65
átlagos érdeklődés alatti országok száma	14(db)	13(db)	12(db)	10(db)
átlaguk	1,92	2,14	2,24	2,14
a legmagasabb és a legalacsonyabb átlag közötti különbség	1,20	1,00	0,98	1,19
Magyarország átlaga	1,98	2,17	2,37	2,25

Forrás: ESS 4. hullám, 2008/2009.

Irodalom

Bauer Béla – Szabó Andrea (2005) *Ifjúság2004 Gyorsjelentés* Budapest, Mobilitás.

Bauer Béla – Szabó Andrea (2009) *Ifjúság2008 Gyorsjelentés* Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.

Gazsó Tibor – Szabó Andrea (2001): Ifjúság 2000 – nagymintás ifjúsági vizsgálat. In: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2001*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány.

Gazsó Tibor – Szabó Andrea (2002): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László (szerk.): *Ifjúság2000. Tanulmányok I.* Budapest, NIKI.

Kern Tamás – Szabó Andrea (2011) „A politikai közéleti részvétel alakulása Magyarországon, 2006–2010” In: Tardos Róbert – Enyedi Zsolt – Szabó Andrea (szerk.): *Részvétel, képviselet, politikai változás* Budapest, DKMK.

Laki László – Bauer Béla – Szabó Andrea (2001) *Gyorsjelentés Ifjúság2000* Budapest, NIKI.

Stumpf István (1995): Ifjúság, politikai részvétel, pártpreferenciák. In: Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): *Vesztések. Ifjúság az ezredfordulón*. Budapest, Ezredforduló Alapítvány.

Szabó Ildikó (1991): *Az ember államosítása – Politikai szocializáció Magyarországon*. Budapest, Tekintet Könyvek.

Szabó Andrea – Kern Tamás (2011) „Az ifjúság politika aktivitása” In: Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): *Arctalan nemzedék* Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.